

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної педагогіки та спеціальної психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Корекція проявів диспраксії у молодших школярів із інтелектуальними
порушеннями

Виконала студентка групи СОМ-2(2)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Науменко Світлана Анатоліївна
Керівник: Лопатинська Н. А.
Рецензент: Бабич Н. М.
Нормоконтроль _____Ю. С. Дерев'янку

Запоріжжя
2020 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 67 с., 9 табл., 2 рис., 49 джерел, 4 додатка.

Об'єкт дослідження: дрібний, мімічний, оральний та артикуляційний праксис при кірковій формі дизартрії у молодших школярів із інтелектуальними порушеннями.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та експериментально підтвердити ефективність системи роботи з розвитку дрібного, мімічного, орального та артикуляційного праксису при кірковій формі дизартрії у молодших школярів із інтелектуальними порушеннями.

Методи дослідження: теоретичні, емпіричні, математичні.

До базових індикаторів забезпечення експресивного рівня мовленнєвої діяльності вчені відносять загальний, дрібний, артикуляційний, мімічний, оральний праксис і кінезис, артикуляційні навички тощо. Порушення дрібного, мімічного, орального та артикуляційного праксису у молодших школярів із інтелектуальними порушеннями створюють перешкоди для оволодіння мовленнєвою діяльністю, спричиняючи системне її недорозвинення.

Науково обґрунтовано, емпірично досліджено теоретико-методичні засади та розроблено й експериментально перевірено систему роботи з розвитку дрібного, мімічного, орального та артикуляційного праксису у молодших школярів із інтелектуальними порушеннями.

ДРІБНИЙ ПРАКСИС, МІМІЧНИЙ ПРАКСИС, ОРАЛЬНИЙ ПРАКСИС, АРТИКУЛЯЦІЙНИЙ ПРАКСИС, МОЛОДШІ ШКОЛЯРІ, КІРКОВА ФОРМА ДИЗАРТРІЇ, ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ПОРУШЕННЯ

ВСТУП

Актуальність даної проблеми обумовлюється державними документами реформування початкової освіти осіб із особливими освітніми потребами, спрямованими на зростання мовленнєвої компетентності. У зв'язку з приведенням нормативно-законодавчої бази до вимог практики освітніх послуг виникає потреба в подальшому вдосконаленні системи надання якісних корекційно-розвиткових послуг дітям із інтелектуальними порушеннями – розумовою відсталістю різного ступеню тяжкості. Мовленнєві труднощі молодших школярів із інтелектуальними порушеннями віддзеркалюють рівень її психічного розвитку.

Порушення мовленнєвої діяльності у молодших школярів із інтелектуальними порушеннями визначаються особливостями замикальної функції кори головного мозку, патогенезу, сенсомоторної дезінтеграції, нейродинамічними властивостями, що є основними чинниками недорозвинення мовного, мовленнєвого та комунікативного механізмів дітей зазначеної категорії.

Дизартрію як тяжке мовленнєве порушення, причини її виникнення та види розглядали О. Боряк, Н. Гаврилова, В. Галущенко, Л. Журба, М. Ейдінова, С. Конопляста, А. Куссмауль, О. Мастюкова, Н. Пахомова, М. Шеремет та ін.); класифікацію дизартрії розроблено М. Маргулісом, О. Правдіною, О. Винарською, І. Панченко, Л. Щербаковою та ін.; сучасне вчення про анатомо-фізіологічні основи мовленнєвої діяльності розкрили О. Боряк, Н. Гаврилова, В. Галущенко, Б. Гріншпун, С. Конопляста, Н. Пахомова, М. Шеремет та ін.); та ін; вчення про практичний взаємозв'язок мовлення та мислення – Л. Виготський, М. Жинкін та ін.; особливості розвитку дрібної, орального та артикуляційної моторики висвітлено Т. Візель, Є. Архіповою, М. Кольцовою, та ін.; теорія центральної організації рухів та усного мовлення – О. Лурією, М. Бернштейном, О. Ухтомським та

ін.; положення про взаємовплив формування дрібної моторики та розвитку мовленнєвої діяльності М. Бернштейном, М. Кольцовою та ін.; нормативні показники і критерії оцінки мовленнєвого розвитку молодших школярів Є. Соботович.

Результати досліджень вітчизняних і закордонних науковців, практичний досвід психокорекційних педагогів і логопедів свідчать, що останнім часом зростає кількість дітей із системним недорозвиненням мовленнєвої діяльності; у дітей помітно знизився рівень розвитку дрібних рухів пальців рук; на жаль, у більшості дітей із порушенням мовлення рухи неточні, неузгоджені, нескоординовані; характеризуються труднощами переключення з виконання одного руху на інший [7, 13, 29, 40–42, 44].

Сучасний етап наукових досліджень (О. Леонтьєв, О. Лурія, І. Павлов, та ін.) характеризується домінуванням міждисциплінарного та трансдисциплінарного підходу до проблеми взаємозв'язку дрібного праксису моторики і мовлення [23, 27]. Науковці зазначають, що розвиток дрібного, орального та артикуляційного праксису дозволяє сформувати підґрунтя для розвитку експресивної мовленнєвої діяльності.

Зважаючи на актуальність досліджуваної проблеми, було обрано тему магістерської роботи «Корекція проявів диспраксії у молодших школярів із інтелектуальними порушеннями».

Об'єкт дослідження: дрібний, мімічний, оральний та артикуляційний праксис при кірковій формі дизартрії у молодших школярів із інтелектуальними порушеннями.

Предмет дослідження: процес розвитку дрібного, мімічного, орального та артикуляційного праксису при кірковій формі дизартрії у молодших школярів із інтелектуальними порушеннями.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та експериментально підтвердити ефективність системи роботи з розвитку дрібного, мімічного, орального та артикуляційного праксису при кірковій формі дизартрії у молодших школярів із інтелектуальними порушеннями.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз науково-методологічної та методичної літератури з проблеми розвитку дрібного, м'якого, орального та артикуляційного праксису при кірковій дизартрії у молодших школярів із інтелектуальними порушеннями та визначити специфіку праксичного компонента мовленнєвої діяльності при інтелектуальних порушеннях.

2. Визначити критерії, показники та особливості сформованості дрібного, м'якого, орального та артикуляційного праксису при кірковій дизартрії у молодших школярів із інтелектуальними порушеннями.

3. Розробити систему роботи з розвитку дрібного, м'якого, орального та артикуляційного праксису при кірковій формі дизартрії у молодших школярів із інтелектуальними порушеннями та експериментально перевірити її ефективність.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз наукових літературних джерел з дослідження проблеми, аналіз та узагальнення зібраної інформації, класифікація, синтез, порівняння результатів дослідження; емпіричні: спостереження, констатувальний та формувальний експерименти; математичні: кількісна та якісна обробка отриманих даних.

Теоретико-методологічним підґрунтям дослідження є: теорія про практичний взаємозв'язок мовлення і мислення (Д. Браун, Л. Виготський, М. Жинкін, О. Леонтьєв, Є. Соботович, Д. Слобін, О. Шахнарович та ін.); анатоμο-фізіологічні основи мовленнєвої діяльності (І. Абелева, М. Жинкін, Є. Соботович, М. Шеремет та ін.); навчання та виховання дітей із інтелектуальними порушеннями (Л. Вавіна, Н. Гаврилова, О. Гаврилов, С. Геращенко, М. Гнєзділов, К. Зелінська-Любченко, В. Золотоверх, Н. Кравець, В. Липа, С. Миронова, Г. Піонтківська, В. Петрова, С. Рубінштейн, Г. Сухарева, В. Тищенко, О. Хохліна, Н. Хохлова, М. Шеремет та ін.).

Дослідження проводилося на базі комунального закладу «Терпіннівська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат» Запорізької

обласної ради.

Магістерська робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (49 джерел), чотирьох додатків та 2 рисунків. Загальний обсяг роботи – 67 сторінок, обсяг основного тексту роботи – 45 сторінок.

ВИСНОВКИ

Розробка та теоретичне обґрунтування системи комплексної логокорекційної роботи з розвитку дрібного, мимічного, орального та артикуляційного праксису при кірковій формі дизартрії у молодших школярів із інтелектуальними порушеннями, а також результати її експериментального впровадження дозволили сформулювати висновки відповідно до поставлених завдань:

1. Здійснено аналіз науково-методологічної та методичної літератури з проблеми розвитку дрібного, орального, мимічного та артикуляційного праксису при кірковій дизартрії у молодших школярів із інтелектуальними порушеннями та визначено специфіку праксичного компонента мовленнєвої діяльності при інтелектуальних порушеннях. Актуальність і соціально-практична значущість обраної теми дослідження зумовлена, передусім, зростанням кількості дітей із органічним ураженням центральної нервової системи, складністю патогенезу, нейродинамічними властивостями та системним недорозвиненням усіх компонентів мовленнєвої діяльності молодших школярів із інтелектуальними порушеннями. Теоретико-практичні дослідження вітчизняних науковців (О. Боряк, Л. Вавіна, Н. Гаврилова, О. Гаврилов, С. Геращенко, К. Зелінська-Любченко, В. Золотоверх, Н. Кравець, В. Липа, С. Миронова, Є. Соботович, В. Тищенко, М. Шеремет та ін.) засвідчили, що через тотальність та ієрархічність психічного недорозвинення у дітей із інтелектуальними порушеннями зафіксовано низку грубих праксичних порушень. Мовленнєва діяльність школярів зазначеної категорії ускладнена несформованістю базових навичок експресивного рівня усного мовлення. Порушення дрібного, мимічного та артикуляційного праксису має ознаки несформованості та інертності.

2. Визначено критерії, показники та особливості сформованості дрібного, орального, мимічного та артикуляційного праксису при кірковій

дизартрії у молодших школярів із інтелектуальними порушеннями. Метою констатувального експерименту було виявлення стану сформованості дрібного, мимічного, орального та артикуляційного праксису при кірковій формі дизартрії у молодших школярів із інтелектуальними порушеннями. Задля з'ясування стану сформованості дрібного, орального, мимічного та артикуляційного праксису нами було запропоновано низку експериментальних завдань: обстеження стану артикуляційного, мимічного, дрібного, кінестетичного та кінетичного орального праксису; обстеження м'язового тонуусу язика і наявності патологічної симптоматики; обстеження динамічної координації артикуляційних рухів. Якісний та кількісний аналіз результатів показав, що молодших школярів із високим рівнем сформованості дрібного, мимічного, орального та артикуляційного праксису не виявлено. Молодших школярів із достатнім рівнем сформованості дрібного та мимічного праксису констатовано по 27 % осіб, орального – 9 % школярів. Дітей із середнім рівнем сформованості дрібного праксису зафіксовано 54 % осіб, мимічного – 45 % осіб, артикуляційного – 36 % осіб, орального – 27 % осіб. І з низьким рівнем сформованості: дрібного праксису 18 % осіб, мимічного – 27 % школярів, орального та артикуляційного – по 64 % осіб. Причинами є: порушення замикальної функції кори головного мозку, сенсорна дезінтеграція, низький рівень нейропластичності мереж головного мозку, несформованість базових мовних і мовленнєвих патернів розвитку.

3. Розроблено систему роботи з розвитку дрібного, орального та артикуляційного праксису при кірковій формі дизартрії у молодших школярів із інтелектуальними порушеннями та експериментально перевірено її ефективність. Метою формувального експерименту стало підвищення рівня розвитку дрібного, мимічного, орального та артикуляційного праксису при кірковій формі дизартрії у молодших школярів із інтелектуальними порушеннями. Розвиток праксичних функцій при кірковій формі дизартрії у молодших школярів із інтелектуальними порушеннями мав на меті, по-перше, розвиток дрібного, мимічного, орального та артикуляційного праксису; по-

друге, розвиток передумов коригування звуковимови; по-третє, активізація моторної та мовленнєвої активності. Відповідно до теорії сучасного логопедичного процесу було проведено комплексну роботу з розвитку дрібного, мімичного, орального та артикуляційного праксису. Перший етап логокорекційної роботи, метою якого було формування психофізіологічних передумов для розвитку дрібного, орального, мімичного та артикуляційного праксису, передбачав розвиток у молодших школярів із інтелектуальними порушеннями кінетичних та кінестетичних відчуттів, стимуляцію сенсорних інтеграцій та нормалізацію м'язового тону. Метою другого етапу логокорекційної роботи був розвиток дрібного, орального, мімичного та артикуляційного праксису у молодших школярів із інтелектуальними порушеннями. Завдяки впровадженню комплексної системи логокорекційної роботи результати сформованості артикуляційного праксису такі: на достатньому рівні 27 % ос. (було 0 %), середньому рівні – 45 % ос. (було 36 %) і на низькому – 27 % ос. (було 64 %). Динаміки результатів дітей із високим рівнем сформованості артикуляційного праксису не відбулось. Результати сформованості дрібного праксису такі: на високому рівні констатовано 36 % осіб (було 0 %), на достатньому рівні 27 % ос. (було 27 %), середньому рівні – 27 % ос. (було 54 %) і на низькому – 9 % ос. (було 18 %). Результати сформованості орального праксису: на високому рівні зафіксовано 27 % осіб (було 0 %), на достатньому рівні 27 % ос. (було 9 %), середньому рівні – 18 % ос. (було 27 %) і на низькому – 27 % ос. (було 64 %). Результати сформованості мімичного праксису: на високому рівні зафіксовано 36 % осіб (було 0 %), на достатньому рівні 45 % ос. (було 27 %), середньому рівні – 18 % ос. (було 45 %) і на низькому – 0 % ос. (було 27 %).

Використання системи вправ та ігор дозволило молодшим школярам вдосконалити праксичні функції організму, що в свою чергу створило передумови успішному подоланню порушень звуковимови.

У ході формувального експерименту були досягнуто поставлених цілей і вирішено завдання проведеного дослідження.